

УДК 378.046:378:37.011.3-051:811.161.2:821.161.2
DOI: 10.24144/2524-0609.2023.53.83-88

Лібак Наталка Андріївна
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Мукачівський державний університет, м.Мукачево, Україна
libak.natalka@kmf.org.ua
<http://orcid.org/0000-0002-0200-4668>

ВИОКРЕМЛЕННЯ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. Вагоме значення для рестроспекційного аналізу має розроблення періодизації, що прогнозує виокремлення етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури. Метою дослідження є виконати теоретичний аналіз особливостей виокремлення етапів періодизації і маркерів, що засвідчують початок етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури, з'ясувати їхню специфіку. Для студіювання порушеної проблеми застосовано методи аналізу, синтезу та узагальнення, що вможливили порівняльний аналіз підходів до виокремлення етапів й основних маркерів етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури. Аналіз маркування етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури засвідчує, що лише в поодиноких випадках дослідники чітко описують маркери для фіксації етапів (Т. Атрощенко, Т. Бондар, І. Гайдай, Л. Пасічник, О. Шквир). У більшості відрефлектованих праць відсутнє маркування диференційованих етапів. Виокремлені авторами маркери слугують для позначення етапу в межах розробленої періодизації. Критерієм для розмежування маркера є значущість його впливу на розвиток наступного етапу. Маркери засвідчують початок нового етапу розвитку та вможливають порівняння історичних змін у розвитку освіти. Результати дослідження показують, що об'єктивним маркером є нормативно-правова база, оскільки ухвалення законів сприяє розвитку нового етапу та прогнозує зміни у функціонуванні вітчизняної освіти.

Ключові слова: етап, маркер, маркування, професійна підготовка.

Вступ. Розвиток сучасного суспільства залежить від якості системи освіти загалом та від рівня освіченості кожного громадянина країни зокрема. Важливими чинниками, що впливають на рівень освіченості, слугують реформування і модернізація процесу професійної підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців. Така тенденція є провідною в підготовці майбутніх учителів української мови та літератури. Відповіді на запитання щодо модернізації процесу підготовки майбутніх фахівців перебувають у царині ретроспекції – у способі аналізу досліджуваного феномену під кутом зору минулого для виокремлення причинно-наслідкових зв'язків, розуміння зародження тих тенденцій, що властиві сучасності.

Вагоме значення для рестроспекційного аналізу має розроблення періодизації, що прогнозує виокремлення етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури. Розроблення періодизації вможливає проведення аналізу змін, що відбулися в розвитку професійної підготовки. За висловом В. Кравчука, через періодизацію можна більш ґрунтовно описати співвідношення розвитку історичного процесу в цілому та окремих його аспектів. Періодизація являє собою своєрідну систематизацію, що полягає в умовному поділі історичного процесу на фази, які мають особливі відмінні риси, що залежать від вибраного критерію періодизації [1, с. 96]. За такого підходу постає проблема виокремлення критеріїв і маркерів, що ознаменують якісно нові зміни в підготовці майбутніх учителів української мови та літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студіюючи розвиток підготовки майбутніх учителів української мови та літератури, автори поділяють процес на певні етапи. Виокремлення етапів базоване на двох підходах: за допомогою маркерів, які чітко розмежовують закінчення попереднього й початок наступного етапу, або без зазначення маркерів.

Специфіку виокремлення етапів досліджували такі вітчизняні вчені: Т. Атрощенко, Т. Бондар, І. Гайдай, Л. Кравчук, Л. Пасічник, С. Омельчук, О. Семенов, О. Шквир.

О. Семенов [2], аналізуючи етапи професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, апелює до нормативно-правової бази в галузі освіти, що слугує маркером для виокремлення етапів розвитку цього процесу.

І. Гайдай [3], досліджуючи етапи підготовки вчителя-філолога подвійного профілю, послуговується різними категоріями маркерів. Маркером початку періоду 1991 – 2005 рр. зазначає ухвалення Україною «Акта про незалежність» у 1991 році та «Державної національної програми реформування освіти («Освіта. Україна ХХІ століття»)» (1993 р.).

Початок періоду 2005 – 2017 рр. пов'язаний з Указом Президента України від 4 липня 2005 року № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні». Л. Кравчук [4], вивчаючи періодизацію шкільної іншомовної освіти, не фокусує уваги на маркерах, проте з логіки дослідження впливають різні категорії маркерів: суспільно-політичні, економічні та освітні реформи.

Ступеневу підготовку майбутніх учителів початкової школи студіює О. Шквир [5], диференціюючи такі маркери: для етапу 1991 – 2013 рр. – Закон України «Про освіту» (1991 р.); для етапу 2014 – 2017 рр. – Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.).

Підготовка вчителів української мови і літератури постає об'єктом аналізу в працях Л. Пасічник [6], де зауважено, що верхня межа періоду зумовлена ухваленням Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 р.) для етапу 1991 – 2019 рр.

Дослідники Т. Атрощенко, Т. Бондар [7] зосереджують увагу на розвитку початкової освіти, провідним маркером для етапу 1991 – 2015 рр. називають

«Декларацію про державний суверенітет України» (1990 р.) та проголошення незалежності (1991 р.). Показником початку етапу 2016 – 2022 рр. є концепція «Нова українська школа» (2016 р.).

Науковець С. Омельчук [8] описує етапи розвитку української лінгводидактики за часів незалежності України, проте не виокремлює чітких маркерів певного етапу.

Мета дослідження – виконати теоретичний аналіз особливостей виокремлення етапів періодизації і маркерів, що засвідчують початок етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури, з'ясувати їхню специфіку. Для студіювання порушеної проблеми застосовано **методи**: аналізу, синтезу та узагальнення, що вможливили порівняльний аналіз підходів до виокремлення етапів й основних маркерів етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури.

Виклад основного матеріалу. У наукових працях, присвячених виокремленню етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури, зафіксовано такі поняття, як «періодизація», «маркер», «критерій» тощо.

О. Школа вважає, що «періодизація – це поділ усього процесу розвитку науки на відрізки часу, що відрізняються один від одного специфічними особливостями, установленними на основі об'єктивних критеріїв та принципів [9]. Н. Дічек трактує «періодизацію» як поділ процесу на якісно відмінні проміжки часу. Це не лише важливе питання методології наукового пошуку, а й метод послідовного викладу матеріалу, один із найвищих рівнів узагальнення, вершина специфічної діяльності науковця [10].

Періодизація (із грецької – обхід, колооберт, певний проміжок часу) – раціональний спосіб упорядкування масиву емпіричної і теоретичної інформації за часовою протяжністю для поглиблення пізнання й розуміння змінних станів об'єктів навколишнього світу. Такий феномен заснований на властивостях людського інтелекту виокремлювати й поділяти інформацію на кількісно та якісно однорідні групи, систематизувати її за часовими й просторовими критеріями для отримання теоретичних знань. До періодизації вдаються в усіх науках як до засобу виявлення та фіксації якісних і кількісних змін в об'єкті пізнання. Періодизація відіграє особливо важливу роль в історії, де дослідники умовно поділяють різноманітну інформацію на відрізки (періоди, етапи, епохи, ери тощо), що мають ті або ті відмінні особливості. Критерії для такого поділу можуть бути різними – від фізично-календарного характеру (роки, десятиліття, століття, тисячоліття тощо) до рубежів, пов'язаних зі змінами форм господарювання, суспільних устроїв, мислення, ідеологій, способів комунікації, екологічних трансформацій тощо. Періодизація створює необхідні умови для структуризації та систематизації історичного матеріалу, вивчення й осмислення змін природних і соціальних форм буття людини та людства, створення різних моделей і теорій, які їх пояснюють, надає шкалу для їх вимірювання. Водночас пізнання історичне стосується надзвичайно складних і структурованих об'єктів – людини, спільноти, суспільства, держави та ін., які зазнають постійних змін у часових і просторових координатах, представлені в дослідженні в суб'єктивно реконструйованому вигляді. Періодизація, виконувана за певними поняттєво-категорійними критеріями, неминує спрощує і спотворює історичну реальність. Реалізуючи пізнавальну мету, періодизація не абсо-

лютизує об'єктивності отриманих за її допомогою знань, оскільки базована на окремих чинниках, а не на їхньому комплексі. Для періодизації потрібна певна система впорядкованих теоретичних знань про історію і виокремлення понять та категорій, за якими вона буде проведена [11].

Т. Попова пропонує два варіанти витлумачення сутності терміна «періодизація». Згідно з першою дефініцією, періодизація є певною схемою (кістяк, скелет), на яку «нанізують» множину подій – результатів нашої пізнавальної діяльності у вигляді «фактів-знання», що у своїй сукупності містять образ певного явища, яке постає для нас як об'єкт періодизації – об'єкт пізнання. Відповідно до другого визначення, періодизація – це базова конструкція, яку ми вибираємо в одяг нашої уяви, що базована, зазвичай, на науковому аналізі досліджуваних об'єктів – різноманітного комплексу джерел. Ідеться про попередню аналітичну роботу, що відображене у створенні гіпотетичного образу об'єкта пізнання [12].

Н. Гупан убачає в понятті «періодизації» логічне розмежування досліджуваного періоду, відповідно до його якісної характеристики стосовно самостійних окремих етапів». Окремі проміжки часу в межах періодизації або етапи витлумачено як момент, період, стадію в розвитку чого-небудь, у якій-небудь діяльності [13].

Критерій – це підстава для оцінювання, визначення або класифікації чогось; мірило [14]. У «Педагогічному словнику професійної освіти» поняття «критерій» схарактеризоване як засіб міркування, ознака, на основі якої проводять визначення або класифікацію чого-небудь, мірило оцінювання [15, с. 154]. Відомий український учений-педагог С. Гончаренко інтерпретує поняття «критерій» як «ознаку, на основі якої оцінюють будь-що; мірило» [16, с. 245]. Т. Пятничук вважає, що критерій – це об'єктивна матеріалізована ознака, за допомогою якої оцінюють ступінь досягнення певної мети, кількісна міра деякого явища [17].

Маркер – це знак, використовуваний для виокремлення етапів розвитку педагогічного явища. Під поняттям маркера розуміють подію, що затверджена нормативно-правовим актом, засвідчує початок якісного нового етапу в розвитку досліджуваного об'єкта. Терміном «маркер» активно послуговується Т. Бондар, студіюючи проблему розвитку інклюзивної освіти в Україні та в зарубіжних країнах. Для кожного етапу розвитку інклюзивної освіти виокремлено маркер за критерієм значущості впливу, що суттєво відрізняє попередній етап від наступного. Критеріальний підхід дає змогу назвати етап, що відображає траєкторію провідної концепції розвитку [18].

Аналіз обґрунтованих підходів спонукає до висновку, що періодизація – це поділ відрізків часу на етапи, які відрізняються один від одного специфічними особливостями. Натомість критерії – це показник, на основі якого фіксують якісні зміни. Маркер слугує знаком, що засвідчує початок якісних змін в освіті. Періодизація допомагає диференціювати історичні часові проміжки – етапи розвитку професійної підготовки, критерії – показники якісних змін, маркери, що засвідчують початок якісних змін у розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури.

Констатовано різні підходи до виокремлення етапів у межах кожної періодизації. На підставі низки маркерів розмежовано етапи професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури; підготовки вчителя-філолога подвійного профілю у

вищих педагогічних навчальних закладах України; періодизації шкільної іншомовної освіти; ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи; становлення та розвитку початкової освіти в Україні; розвитку української лінгводидактики. Виявлено такі маркери: нормативно-законодавчі акти; пандемія коронавірусної хвороби COVID-19; стратегії розвитку освіти; упровадження нових концепцій в освіті тощо.

Досліджуючи етапи розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, О. Семенов описує етап, датований 90-ми рр. ХХ ст. – початком ХХІ ст. Авторка апелює до нормативно-правової бази, а саме до Законів «Про мову в Українській РСР», «Про освіту», до «Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ ст.)», «Концепції національного виховання, мовної, літературної освіти», що вплинули на відродження національної політики в галузі вищої освіти, ознаменували перехід від менторського монологу до діалогічного спілкування рівноправних учасників навчально-виховного процесу, позначилися на зростанні питомої ваги навчальних дисциплін людинознавчого характеру й насамперед української мови, яка мала стати нарешті «не тільки одним із навчальних предметів, а й засобом самовиявлення та пізнання, могоутнім культуротворчим фактором, квінтесенцією духовності народу»; вплинули на розвиток лінгвістичної, мовної, комунікативної компетенцій студентів [2, с. 112–113].

Солідаризуючись із О. Семенов, дослідниця І. Гайдай описує етапи з огляду на розвиток законодавчої бази. Маркером початку етапу 1991 – 2005 рр. названо ухвалення Україною незалежності в 1991 році та «Державну національну програму реформування освіти («Освіта. Україна ХХІ століття»» (1993 р.). Під впливом цієї програми розпочалося реформування освітньої галузі в напрямі гуманізації та демократизації суспільства; зростання соціальної ролі особистості, побудова навчання впродовж життя; оновлення змісту різних ланок освіти відповідно до потреб особи й суспільства; перехід до ступеневої системи вищої освіти, запровадження компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів в освіті; затвердження підготовки вчителя за спорідненими спеціальностями [3].

Маркером для виокремлення етапу 2005 – 2017 рр. дослідниця вважає Указ Президента України від 4 липня 2005 року № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні». На цьому етапі розвитку підготовки вчителя-філолога подвійного профілю констатовано низку заходів, спрямованих на реалізацію в Україні положень Болонської конвенції, зокрема розроблення і затвердження нових вузько-спеціалізованих галузевих стандартів вищої освіти. Ухвалення таких документів вплинуло на підготовку фахівців вузького профілю; перехід від широкопрофільних спеціальностей до здобуття вчителем, окрім основної спеціальності, певної спеціалізації та подвійної кваліфікації.

Л. Кравчук не вербалізує маркерів для опису етапів періодизації шкільної іншомовної освіти, однак із логіки дослідження випливає, що основним показником слугують суспільно-політичні, економічні та освітні реформи [4].

О. Шквир, досліджуючи маркери початку етапів, апелює до Законів України в галузі освіти, що вможливили суттєві зміни:

– 1991 – 2013 рр. – етап, маркований Законом

України «Про освіту» (1991 р.), що задекларував функціонування системи вищої освіти, зорієнтованої на підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр»;

– 2014 – 2017 рр. – етап, маркований Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.), де наголошено на поступовому (до 2017 р.) переході в підготовці майбутніх учителів до таких рівнів вищої освіти: початковий (короткий цикл), перший (бакалаврський), другий (магістерський); здобуття вищої освіти на кожному рівні має завершуватися присудженням ступеня вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр) [5].

Л. Пасічник диференціює такі маркери для виокремлення нижньої і верхньої межі етапу, датованого 1991 – 2019 роками: нижня межа – «Акт проголошення незалежності»; верхня межа – ухвалення у квітні 2019 р. Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Ці зміни вплинули на реформування мети, завдань, змісту освіти, навчально-методичного забезпечення, форм, методів, засобів; кадрового забезпечення закладів освіти; навчальних планів [6].

Етапи розвитку вищої освіти, представлені Інститутом освітньої аналітики разом із Міністерством освіти і науки України, не містять маркування. Згідно з логікою дослідження, етапи можуть бути розмежовані на підставі низки маркерів: 1991 – 2000 рр. – Національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття» (1992 р.); 2000 – 2005 рр. – нормативно-правова база; 2005 – 2014 рр. – Болонська декларація (2005 р.); етап після 2014 р. – нормативно-правова база [19].

У межах періодизації розвитку вітчизняної початкової освіти Т. Атрощенко, Т. Бондар виокремлюють етап Нової української школи [7]. Маркером для етапу 1991 – 2015 рр. слугує «Декларація про державний суверенітет України» (16 липня 1990 р.) та проголошення незалежності (24 серпня 1991 р.). Ознакою яскравих змін у контексті етапу 2016 – 2022 рр. автори вважають концепцію «Нова українська школа» (2016 р.), що спрямована на гармонізацію вітчизняного та європейського освітнього простору.

Маркери етапів розвитку української лінгводидактики за часів незалежності України оминає увагою і С. Омельчук. На підставі опрацювання доробку науковця можна диференціювати маркери для кожного з п'яти етапів. Знаковим для етапу 1991 – 1995 рр. є «Акт проголошення незалежності України». Часовий проміжок 1996 – 2000 рр. пов'язаний із затвердженням «Концепції навчання державної мови в школах України» (1996 р.). Для 2001 – 2010 рр. маркером слугує розроблення «Концепції загальної середньої освіти» (12-річна школа). Якісні зміни в межах етапу 2011 – 2019 рр. зумовлені ухваленням «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» (2011 р.). Останній досліджуваний етап 2020 – 2022 рр. позначений COVID-19 (практика змішаного та дистанційного навчання); затвердженням «Українського правопису в новій редакції» (2019 р.), вторгненням росії на територію України та початком повномасштабної війни (2022 р.) [8].

Аналіз описаних маркерів засвідчує, що об'єктивною і найбільш вагомою підставою для виокремлення етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури є нормативно-правова база в галузі освіти. У таблиці 1 представлено маркери, диференційовані автором, і маркери, які впливають із логіки досліджень інших учених (авторське розроблення).

Маркування етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури (авторське розроблення)

Автор, рік	Етапи розвитку	Маркери, описані дослідником у статті	Маркери, що впливають із логіки дослідження
О. Семенов, 2005	1990 – 2005 рр.		Нормативно-правова база
І. Гайдай, 2017	1991 – 2005 рр.	Ухвалення Україною незалежності в 1991 році; «Державна національна програма реформування освіти («Освіта. Україна XXI століття»)» (1993)	
	2005 – 2017 рр.	Указ Президента України від 4 липня 2005 року № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні»	
Л. Кравчук, 2018	1991 – 2001		Суспільно-політичні, економічні та освітні реформи
О. Шквир, 2018	1991 – 2013 рр.	Закон України «Про освіту» (1991 р.)	
	2014 – 2017 рр.	Закон України «Про вищу освіту» (2014)	
Л. Пасічник, 2019	1991 – 2019 рр.	Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», 2019 р.	
Інформаційно-аналітичний збірник: «Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність», 2021	1991 – 2000 рр.		Національна програма «Освіта: Україна XXI століття», 1992 р.
	2000 – 2005 рр.		Нормативно-правова база
	2005 – 2014 рр.		Болонська декларація, 2005 р.
	після 2014 р.		Нормативно-правова база
Т. Атрошенко, Т. Бондар, 2022	1991 – 2015 рр.	«Декларація про державний суверенітет України» (16 липня 1990 р.) та проголошення незалежності (24 серпня 1991 р.)	
	2016 – 2022 рр.	Концепція «Нова українська школа» (2016 р.)	
С. Омельчук, 2022	1991 – 1995 рр.		«Акт проголошення незалежності України»
	1996 – 2000 рр.		«Концепція навчання державної мови в школах України» (1996)
	2001 – 2010 рр.		«Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа)»
	2011 – 2019 рр.		«Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти» (2011)
	2020 – 2022 рр.		COVID-19; «Український правопис у новій редакції» (2019); вторгнення російської федерації на територію України, початок повномасштабної війни (2022)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нині вагомим значенням набуває проблема виокремлення етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури. Аналіз наукової літератури засвідчує, що лише в поодиноких випадках дослідники чітко описують маркери для розмежування етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури (Т. Атрошенко, Т. Бондар, І. Гайдай, Л. Пасічник, О. Шквир).

На підставі опрацювання і систематизації наукових джерел розроблено авторську періодизацію. Мар-

кери диференційовано на основі такого критерію, як значущість впливу на розвиток наступного етапу. Обґрунтовані маркери засвідчують початок нового етапу розвитку та вможливають порівняння історичних змін у розвитку освіти. Учені обстоюють солідарну думку стосовно того, що об'єктивним маркером слугує нормативно-правова база, оскільки ухвалення законів сприяє розвитку нового етапу, прогнозує зміни у функціонуванні вітчизняної освіти. Напрямом подальших розвідок вбачаємо у розробленні власної періодизації розвитку професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури.

Список використаної літератури

1. Кравчук В. М. Сутність та особливості періодизації функціонування прокуратури України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Київ: Ін-т держави і права НАН України. 2010. Вип. 48. С.95–101.
2. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
3. Гайдай І. О. Підготовка вчителя-філолога подвійного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах України (1956 р. – початок ХХІ ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2018. 342 с.
4. Кравчук Л. В. Нова періодизація шкільної іншомовної освіти: інший погляд на проблему. *Становлення і розвиток педагогіки*: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. Херсон: «Молодий вчений», 2018. С.20–21.
5. Шквир О. Л. Теоретичні і методичні засади ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2018. 572 с.
6. Пасічник Л. В. Підготовка вчителів української мови і літератури в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): досвід історико-педагогічної періодизації. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*. Серія: Педагогіка. 2018. № 12. С. 49–55.
7. Атрошенко Т. О., Бондар Т. І. Особливості становлення та розвитку початкової освіти в Україні: Закарпатський вимір. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. № 1. С.15–28.
8. Омельчук С. А. Етапи розвитку української лінгводидактики за часів незалежності України. *Педагогічні науки*. 2022. № 98. С.5–14.
9. Школа О. В. Критерії періодизації та основні періоди розвитку методичної думки з фізики в Україні. *Педагогічні науки*. 2002. Вип.4. С.44–50.
10. Дічек Н. П. До питання періодизації педагогічних феноменів. *Педагогічні науки*. 2005. Вип. 40. С.65–71.
11. Зашкільняк Л. О. Періодизація в історії. Київ: Наукова думка, 2011. Т. 8. С. 152.
12. Попова Т. Н. Теоретичні проблеми періодизації розвитку історичної науки і її історії. URL: http://www.history.univer.kharkov.ua/book/Istoriografichniy_Zbi_rnyk_5_2002.pdf (дата звернення: 12.06.2023).
13. Гупан Н. М. Проблеми хронології в сучасних історико-педагогічних дослідженнях. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 1. С. 13–17.
14. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnnyk.ua> (дата звернення: 12.06.2023).
15. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад. С. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Ничкало. Київ: Вища шк., 2000. 380 с.
16. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, доп. і виправлене. Рівне: «Волинські обереги», 2011. 552 с.
17. Пятничук Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних у професійно-технічних навчальних закладах. Навчальний центр ПрАТ «Українське Дунайське пароплавання», 2015. С. 92–97.
18. Бондар Т. І. Інклюзивна освіта у США та Канаді: тенденції розвитку: монографія. Черкаси: видавець Третяков О. М., 2018. 511 с.
19. Інформаційно-аналітичний збірник: Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність. МОН України. 2021. 45 с.

References

1. Kravchuk, V.M. (2010). Sutnist ta osoblyvosti periodyzatsii funktsionuvannya prokuratury Ukrainy [The essence and peculiarities of the periodization of the functioning of the Prosecutor's Office of Ukraine]. *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky*, 48, 95–101. (in Ukrainian).
2. Semenov, O.M. (2005). *Profesiina pidhotovka maibutnix uchyteliv ukrainskoi movy i literatury* [Professional training of future teachers of Ukrainian language and literature]. VVP «Mriia-1» TOV. (in Ukrainian).
3. Haidai, I.O. (2018). *Pidhotovka vchytelia-filoloha podviinoho profilu u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy 1956 r. – pochatok KhKhI stolittia* [Training of a double-profile philologist teacher in higher pedagogical educational institutions of Ukraine 1956 – the beginning of the 21st century]. Unpublished candidate dissertation. Zhytomyr. derzh. un-t im. Ivana Franka. (in Ukrainian).
4. Kravchuk, L.V. (2018). Nova periodyzatsiia shkilnoi inshomovnoi osvity: inshyi pohliad na problemu [New periodization of school foreign language education: another view of the problem]. *Stanovlennia i rozvytok pedahohiky* – Materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp.20–21). (in Ukrainian).
5. Shkvyr, O.L. (2018). *Teoretychni i metodychni zasady stupenevoi pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly do provedennia pedahohichnykh doslidzhen* [Theoretical and methodical principles of step-by-step training of future primary school teachers to conduct pedagogical research]. Unpublished doctoral dissertation. Zhytomyr. derzh. un-t im. Ivana Franka, Zhytomyr. (in Ukrainian).
6. Pasichnyk, L.V. (2018). *Pidhotovka vchyteliv ukrainskoi movy i literatury v Ukraini (druga polovyna KhKh – pochatok KhKhI stolittia): dosvid istoryko-pedahohichnoi periodyzatsii* [Training of teachers of the Ukrainian language and literature in Ukraine (second half of the 20th – beginning of the 21st century): experience of historical and pedagogical periodization]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoi oblasnoi humanitarno-pedahohichnoi akademii im. Tarasa Shevchenka*, 12, 49–55. (in Ukrainian).
7. Atroshchenko, T.O., & Bondar, T.I. (2022). Osoblyvosti stanovlennia ta rozvytku pochatkovoї osvity v Ukraini: Zakarpatskyi vymir [Peculiarities of formation and development of primary education in Ukraine: Transcarpathian dimension]. *Zbirnyk naukovykh prats Uman'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 1, 15–28. ([in Ukrainian]).
8. Omelchuk, S.A. (2022). Etapy rozvytku ukrainskoi linhvodydaktyky za chasiv nezalezhnosti Ukrainy [Stages of development of Ukrainian linguistic didactics during the independence of Ukraine]. *Pedahohichni nauky*, 98, 5–14. ([in Ukrainian]).
9. Shkola, O.V. (2002). Kryterii periodyzatsii ta osnovni periody rozvytku metodychnoi dumky z fizyky v Ukraini [Periodization

- criteria and main periods of development of methodical thought in physics in Ukraine]. *Pedahohichni nauky*, 4, 44–50. (in Ukrainian).
10. Dichek, N. P. (2005). Do pytannia periodyzatsii pedahohichnykh fenomeniv [To the issue of periodization of pedagogical phenomena]. *Pedahohichni nauky*, 40, 65–71. (in Ukrainian).
11. Zashkilniak, L. O. (2011). *Periodyzatsiia v istorii*. Naukova dumka. (in Ukrainian).
12. Popova, T. N. *Teoretychni problemy periodyzatsii rozvytku istorychnoi nauky v ii istorii* [Theoretical problems of periodization of the development of historical science and its history]. http://www.history.univer.kharkov.ua/book/Istoriografichnyi_Zbirnyk_5_2002.pdf
13. Hupan, N. M. (2016). Problemy khronolohii v suchasnykh istoryko-pedahohichnykh doslidzhenniakh [Problems of chronology in modern historical and pedagogical research]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1, 13–17. (in Ukrainian).
14. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. <https://slovyk.ua>
15. Nychkalo, N. (Ed.). (2000). *Profesiina osvita* [Professional education]. Vyscha shkola. (in Ukrainian).
16. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]. Volynski oberehy (in Ukrainian).
17. Piatnychuk, T. V. (2015). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh oporiadzhuvalnykh budivelnnykh u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh* [Formation of professional competence of future construction workers in vocational and technical educational institutions]. Navchalnyi tsentr PrAT «Ukrainske Dunaiske paroplavstvo». (in Ukrainian).
18. Bondar, T. I. (2018). *Inklyuzyvna osvita u SShA ta Kanadi: tendentsii rozvytku* [Inclusive education in the United States and Canada: development trends]. Tretyakov. (in Ukrainian).
19. Ministerstvo Osvity Ukrainy. (2018). *Osvita v nezalezhnii Ukraini: rozvytok ta konkurentospromozhnist* [Education in independent Ukraine: development and competitiveness]. Informatsiino-analitychnyi zbirnyk. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 13.09.2023 р.
Стаття прийнята до друку 18.09.2023 р.

Libak Natalka

PhD Student, specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences Program
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

MARKING OF THE STAGES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Abstract. The development of a periodization, which predicts the separation of the stages of development of the professional training of future teachers of the Ukrainian language and literature, is of great importance for retrospection analysis. The purpose of the study is to perform a theoretical analysis of the features of distinguishing the stages of periodization and markers that testify to the beginning of the stages of development of the professional training of future teachers of the Ukrainian language and literature, to clarify their specifics. To study the raised problem, methods of analysis, synthesis and generalization were applied, which enabled a comparative analysis of approaches to distinguishing the stages and main markers of the stages of development of professional training of future teachers of the Ukrainian language and literature. The analysis of the marking of the stages of the development of professional training of future teachers of the Ukrainian language and literature proves that only in isolated cases researchers clearly describe the markers for fixing the stages (T. Atroshchenko, T. Bondar, I. Haidai, L. Pasichnyk, O. Shkyr). In most of the reflected works, there is no marking of differentiated stages. The markers highlighted by the authors serve to indicate the stage within the developed periodization. The criterion for distinguishing a marker is the significance of its influence on the development of the next stage. Markers testify to the beginning of a new stage of development and make it possible to compare historical changes in the development of education. The results of the study show that the normative and legal framework is an objective marker, since the adoption of laws contributes to the development of a new stage and predicts changes in the functioning of domestic education.

Key words: stage, marker, marking, professional training.